

mindig felfelé. Bár tudom, hogy *Mauriac* Bordeaux-környéki világa nem ad okot optimizmusra, bár ismerem *Gatsby* szélmalomharcra emlékeztető sorait, bár fel tudom idézni Máté evangéliumából az utolsó időket megjósoló, lehangelő szakaszokat, mégsem tudom követni a Vadállat világát. Bulányi sem tudta.

Agnoszticizmus? Ha így van, akkor ez csak az „egyetemi lelkész” korai éleslátását bizonyítja.

Merza József

(2015)

Bulányi György öröksége

Az építészeti tervezésben legjobban a vidéki utakat kedvelem. Kiszabadulni a főváros vagy a saját szűkebb milióm fojtogató, pénzért taposó, lökdösődő érdekek mentén szabdalt világából. Menni fel a kedvenc nógrádi tájra, s ha csak az autó ablakából is, de átélni a pannon táj Isten simogató keze által teremtett világát, az emberi léptéket, a völgyekben szelíden megbúvó falvakat, a napsütötte domboldalakra felkúszó erdőket. Gyönyörű napsütés volt. Az erdőkön már megjelentek a kora őszi színei: a barnák, a bíborok. Indián nyár van. Mondhatjuk magyarosan is: vénasszonyok nyara. Hiszen immár a kilencedik hónap a tizenkettőből, eltelt az év háromnegyede. S ha az emberi élet mondjuk 80 év, a 60 körüli évek átszámolva az élet indián nyarai. A gyümölcsök, a fények, a színkavalkád, a megnyugvás ideje ez. S itt a Bokor 65 éve is. A Bokor indián nyara? Már minden működik? Már csak a termést kell leszedni, és begyűjteni télire?

Mi meg azt éljük meg – Tarnai Imre bácsi temetési beszédének hangjait visszhangozva –, hogy kihunyt egy fáklya, és eljött árvaságunk időszaka. Nem termésbetakarítás van, hanem kérdések: Ültetni kellene, valami újat, valami mást? De mit, mikor, kivel, kinek? És már mi is éljük saját indián nyarunkat, már nem vágyunk nagy dolgokra, csak élni az élet apró örömeit, szellemiekben, személyekben, lelkiekben. A Bokor indián nyara is itt van, érezzük magunkban. Jó lenne ülni egy kandalló mellett, valami könyvet nézegetni. És itt van egy könyv, amelyet előbb-utóbb ki kell nyitnunk, szembeszelnünk kell igazságaival és fel-szólításaival. A könyv címe: Bulányi György öröksége. Mindegyikünk kezében – bár ugyanaz a cím – kicsit más a könyv. Hiszen más emlékek, érzelmek, gondolati összecsengések vagy elutasítások formáltak bennünk. De itt a Bokorban mindannyiunknak van egy könyve, kinek rongyosra olvasott,

kinek aranykötésű, vékony vagy vastag, megkönnyezett vagy ceruzás jegyzetekkel minduntalan kijavított. Kinyitom ezt a könyvet, a magamét.

Gyurka bácsit Pécelen láttam először. Az első benyomásom az volt, hogy sokkal öregebbnek gondoltam. Alkata sem volt parancsoló, inkább jovialis, barátságos. Örültem, hogy akkor úgy láttam, fiatal, és még sokáig velünk lesz. És így is volt. 91 év. Amikor született, kumbélák harsogtak a rádióban, nem volt tv, alig-alig telefon és autó.

Gyuri és Gabi kipakolta a rendházi szobát: könyvek, papírok, személys holmik. „Látjátok, testvérek, ennyi az élet” – énekeljük egy-egy temetésen. A ruhák a karitászsba, esetleg a kukába. „Látjátok, testvérek, ennyi az élet.” „Autóra hordják mindenem ...” – éneklő a kortárs, egészen máshonnan jött és máshova tartott Cseh Tamás. Ráírjuk a dobozra: Bulányi György. Könyvek K-tól L-ig, majd így tovább. Ez van. Kihunyt egy fáklya. Azt hiszem, túl vagyunk a szomorúkodáson. Lássuk hát ezt az örökséget!

Gyurka bácsi élete nyitott könyv az öt megismerni akaró ember számára. Túl a tudományos és kifejezetten a teológia témakörébe tartozó munkáin, megírta önéletrajzát, majd folyamatosan publikálta naplóját, amelyben a rendszerváltás utáni évek minden eseményét a jézusi örökség mérlegére tette. De nemcsak kifelé írta, hanem befelé is, így tele van érzelemmel, kereséssel, vívódásokkal, emberi arccal. Ezért öröksége sem fiókba elzárt hétpecsétes titok, amit majd egyszer nyilvánosságra lehet hozni, mint a számos egyházi vagy állami aktát, ügyet, alkut. Talán lehetne őt röviden így jellemezni: alkuk és titkok nélküli ember volt. És az örökség számbavételekor is ez az első aján-dék.

Az első ajándék: embernek lenni

Embernek maradni a kimondott szavak hűségében. Hűségnek lenni a tanítványsághoz, a kezdeti

nagy döntésekhez, a megismert igazságokhoz. Bár ezek az igazságok kezdetben a múlt század első felének egyházi elvárásai voltak, és kívülről helyeződtek rá, de nem választotta a könnyebb utat. Harcos volt és engedelmes, hajlandó volt egy ügyre rátenni az életét. A börtön után a keserű tapasztalatok által belátta: nem ahhoz kell hűségnek lenni, ami külső elvárás – és aminek nem szabad, sőt bűn elvtelenül engedelmeskedni –, hanem ahhoz, ami belülről bontakozik ki az emberben. A kontrollált lelkiismeret szavához. Ez a belső önépítési út sokkal teljesebb végeredményt hozott: hűséget és az elvei melletti megingathatatlanságot. Így, bár állt a rákosista vérbírók és a mai pápa inkvizíciója előtt is, mégis önmaga maradt.

Ember maradt abban is, hogy vallotta: a gondolkodás és az akarat belső törvényszerűségei teszik képessé az embert nagy teljesítményekre. Ha hozzá akarsz szólni tudományos eredményekhez, bizony tudj nyelveket, ismerd a szakirodalmat, és ne csak saját szűk szempontjaidat nézd! Ne négy elolvasott könyvből írd egy ötödiket, ne kössék gondolkodásodat ki tudja, milyen érdekek (fizetések, rangok) mentén húzóerővonalak! Légy alapos, megfontolt, magyarán: bölcs, eredeti, a Logosz ember! S ha vallásos vagy, vagy idealista, meríts a másik dimenzió forrásaiból is! Az ember test, lélek és szellem. Először a szellemet vágtuk le magunkról, majd a lelket is. Mára már látjuk, hogy a test mint az emberi lét mai maradéka milyen világot teremt: pusztít vágyaival és önzéseivel.

Ember maradt abban is, hogy nem elefántcsonttoronyban üldögélő szobatudós volt, hanem szállító-munkásként vagy tanárként, apostolként az emberek között élt, látta a mezítlábas ember mindennapi gondjait és életét. És párhuzamot vont Jézus mezítlábasával. Ezek a személys tapasztalatok rádöbbenették arra, hogy Isten világa nem lehet a tanultak és gazdagok, a bennfentesek és hívők világa, hogy Isten nem

vallásokhoz kapcsolódik, hanem magához az emberhez, és a vallások csak kisajátítják – ha úgy tetszik, monopolizálják – Istent, vélt vagy valós érdekeiknek megfelelően.

A gondolatok és akarat mellett jelen voltak életében az érzelmek is, persze a papság által megkívánt játékszabályoknak megfelelően. A népi kultúra, a versek, az irodalom (hiszen Sinka István és Arany János nagy hódolója irodalomtanár volt), a népdalok, a falu szeretete (ezért is vett egy kis földet a Balatonfelvidéken), a pannon táj hangulatai és érzelmei ott voltak, amikor a Bokor-közösség fiataljait, majd azok gyerekeit és unokáit szórakoztatta, vagy egyszerűen csak megsimogatta a fejecskéjüket.

A második ajándék:

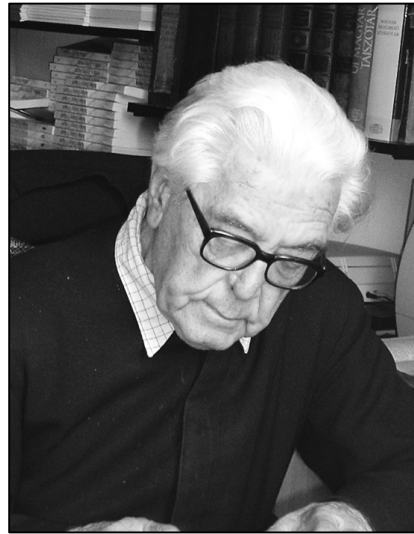
a szellemi alkotások

Bulányi szakterülete, a biblikus teológia nagyon jól körülhatárolt dogmák és intézmények által szigorúan őrzött tudásmonopólium. Ebbe betörni vagy akár belépni csak a legnagyobbaknak sikerül. Feszegetni a tudomány határait, sőt megrepeszteni annak gondosan bebugyolált burkait nem kis teljesítmény. Persze ez nagy merészség is, sőt szemtelenség, hiszen szembemegy a kétévezredes szokásrenddel. A 60-as évek végén befejezett, Keressétek az Isten Országát (KIO) c. biblikus teológiai műnek, majd leágazásainak és a praktikum szintjén adott megoldásainak teológiatörténeti jelentősége napjainkra már nyilvánvaló. Pár év, és Bulányi lesz a legtöbbet kutatott és idézett teológus; hasznos szimatoló kiadók nem véletlenül akarják már most megvenni vagy elorozni szellemi örökségét. Szellemi függetlensége példa azok számára, akik nálánál sokkal finomabban feszegetik a témakör lezárt ládikáját – és persze ezzel együtt a pofonos ládát is. Végre történt valami ebben a beporosodott tudományágban. Lett is nagy ribillió! Elítélések, meghurcolások – még szerencse, hogy a máglyagyújtáshoz nem maradt lehetőség. Így az elhallgatás, a partvonalra szorítás, a megfélemlítés máglyái gyúltak.

A KIO után a „Pál-szintézis” helyrerakta a páli teológia uralkodóvá válását a kereszténységben: abban már nem Jézus üzenete a fontos, hanem hogy maga Jézus az üzenet.

Bulányi újragombolta a kabátot. A kérdés az: Megszokta-e a világ vallásos része a félregomboltat, vagy hajlandó kimondani azt a na-

gyon egyszerű és mindenki tapasztalatában benne lévő tételt: az Istentől gondolt, hirdetett elképzeléseink nagy része nem működik. Lehet itt elegánsan vállat vonni: Ugyan, egy kis magyar papocska miket beszél? Koppintsatok – na jó, nem a fejére, hanem az emlékére! A tét óriási! Hiszen az istenkép határozza meg az emberképet, az emberkép pedig a morált, a gazdaságot, a pénzügyeket. És ki tudja, még milyen válságokat. Magyarán az életünk mindennapjait. Az istenkép változása nélkül ma nem lehet megújulnia a gazdaságnak, az országnak, az emberiségnek. Különböen vége, csak az időtényező kérdéses.

A harmadik örökség:

a kisközösségi létforma, a Bokor

A séma itt is nagyon egyszerű. Szeress, és egy más világ épül körülötted! Szeress, a szeretet köréd vont természetes és koncentrált köreiből (család, kisközösség, nagyközösség, társadalom)! Magyarán: Bulányi a család és a társadalom közé beépített több – nem vérségi és érdekalapú – lépcsőt. És ha itt még élnek is a Jézustól tanult szeretet világát, más lesz az élet. Azaz élet lesz. Születik gyerek, van család, kultúra, kirándulás, éneklés, barátság, közös munka, önzetlenség, magyarán embernek való, emberhez méltó élet. És fukadhat ebből három év Baracsán vagy tucatnyi gyerek, pénzküldés az indiai éhezőknek vagy a perui őserdőbe, vagy a cigánysorra Alsó-szentmártonba, éhezők etetése a Keleti pályaudvarnál, segítség itt-ott – ahol szükség van rá.

Ez sem kell nagyon az embert reklámok és a félelmek jármába kötöző érdekeknek. Pusztuljon ez is! Pusztuljon minden, ami tükröt

tart: hogy így is, másként is lehetne élni. „Fortélyos félelem igazgat” – aktualizálja újra és újra József Attilát a mai kor.

Bulányi értékelése

Bulányi György öröksége nem az a végrendelet, amely után kapva kapnak az utódok. Ez nehéz örökség, mert az ember „érzi titkon” (Ady), hogy nagyon igazakat mondott, igazul élt, vagyis igaz ember volt. És titkon érzi, mert tudja – sokat kér tőle. Nem örökség ez, hanem feladat.

Ennek az örökségnek a nehézsége kettős. Egyrészt személyes nehézség: meg kell változnom, egy csomó mindent újra át kell gondolnom. No, ez már önmagában is kényelmetlen. Kilépni a sztereotípiák világából, a fősodorból, ha úgy tetszik, a partvonalra kerülni. Ráadásul itt és most!

Az örökség másik része: életünk és gondolkodásunk kereteinek olyan mértékben vázolt fel új alternatívát, hogy félünk a régit elengedni. Magyarán egyre jobban szorítjuk magunkhoz a babaruhát: A vallásosok szorítják magukhoz a gyermekkori vagy már felnőtt hitüket. A nem hívók azt az életmódot, amelyet jólrosszul, de többnyire rosszul élnek. Az önérvényesülésért mindent feladó életüket, ami csak ritkán és keveseknek sikerül, a többség előbb-utóbb kiköt a xanax-fogyasztók egyre bővülő, besavanyodó, cinikus táborában.

Bulányi elefánt volt abban a porcelánboltban, ahol a kirakatot a politikai és hatalmi érdekek rendezik. Lehet mondani, hogy nem volt tekintettel bizonyos érzékenységekre. Sokaknak – bár szelíden, de határozottan – nekiment. No nem a gúny és a megalázás eszközeivel, hanem a belátás és az értelem szempontjait ütköztette az egyházi és világi érdekekkel. Nem volt tekintélytisztelő. De az embert mindig mélységesen tisztelte.

A következmények nem nagyon érdekelték. Fanatikus volt? Fantasztikus volt? Lehet. Volt egy példaképe, a kétezer éve élt istenember. Semmi nem akart más lenni, mint Ő.

Szilárdan hitt egy olyan világban – amely talán nem is lesz soha. Nem, mert rajtunk fordul. Vagy mégis, mert rajtunk fordul?

Rajtunk fordul?!

Ez a kérdés az igazi örökség. Ott van minden gondolatunkban, vágyunkban, közösségi találkozáson, álmunkban.

És most itt ez a szeptember, az első találkozó nélküle. Indián nyár itt a Damjanich utcában, ahol már nem köt bennünket a szoba és az asztal szigorú rendje, a meggyújtott gyertya időfegyelme, ahol nincs itt a kereszt, a surrogó számítógép, ahol nem hallatszik az utca moraja, és a cigarettafüst által megült szoba

kényelmetlen székein sem feszen-günk már.

Nemcsak egy fáklya hunyt ki. A mi életünkéből is vele maradt egy darab. És az ő életéből is velünk egy másik. Kölcsönös adása ez a sorsnak. Ő bennünk. És ez a „rajtunk fordul” ereje is. Az erő velünk van. Maradjunk méltók ehhez!

Indián nyár – és beköszönt a tél? A Bokor tele? No nem! Sok minden áttelel, és él a látszólagos mozdulat-lanságban. Új tavaszt hozó magvak szunnyadnak szívünkben és gondolatainkban.

Garay András

(2010. szeptember 14.)

Gyurka bácsi a Királyok életében

A mi családunk Gyurka bácsi biológiai életében „agglomerációs” család volt. Nem laktunk hozzá közel, misére csak „sátoros” ünnepeinken jártunk, napi működésében alig vettünk részt. A lényegét illetően azonban olyan mély és személyes kapcsolatban lehetünk, amely életünk alakulását döntően meghatározta.

Testvérek voltunk

A sokéves korkülönbség ellenére sosem éreztem hideg távolságtartást, felülről lekezelő türelmetlenséget. A kispapok között Esztergomban az volt a furcsa szokás, hogy aki elhagyta a szemináriumot, és kilépett, annak a reverendáját mint egy halotti fekete keresztet az ágyára terítették. Ez teljesen feldúlt, és minden alkalommal fellázadtam. Amikor negyedik évem végén (1972) a Központi Szemináriumból való kilépésem szándékával lelkivezetőmhöz, Gyurka bácsihoz fordultam, ő semminemű gyászolós jelet nem mutatott. Megmutatta viszont azokat a kérdéseit és saját válaszkísérleteit, amelyeket sok évtized alatt maga is megszenvedett.

Az engedelmesség volt az egyik fő kérdés. Kollaboráló püspököknek engedelmisséget fogadni? Mi a hitvalló egyház tagjaiként értelmeztük magunkat. Atézerte gondomat, és lázadásaimat illetően bölcs higgadságra biztatott. A Központiban ugyanis természetes kisközösségi témánk volt ez is. Erre írja rólam az egyik operatív jelentés: „lázítja a kispapokat”. Gyurka bácsi a ráhallgatást képviselte: amiben jézusi a püspöki kíváncsóság, arra hallgatunk, amiben nem az, a tekintetben a lelkiismeretünkre hallgatunk. Olyan testvéri hang volt ez, amely felnőtt emberként kezelt engem, annak minden felelősségével.

A másik problémacsomag a „zsigeri” gondom volt, a papi nőtlenség. Ezt már csakis a mátyásföldi

utcákon sétálva, botladozva lehetett megbeszélni, mentünk is. Könnyek között vallottam meg, hogy ez nekem nem fog menni. „Másoknak is ment, neked miért ne menne, ha akarod?” – kérdezte. „Mert én nem akarom. Istenünk akarata velem kapcsolatban biztosan nem ez. Életem komoly százalékát azzal töltsem, hogy tisztességes maradjak, amikor más a hivatásom?!” Gyurka bácsitól tanultam meg, hogy csak egy hivatásunk van: az Isten Országának építése. A papság is, és a családos életforma is erre való. Ez az én életemnek is az értelme, és ehhez társat is találtam Zsikebén. Nem torkollt le, nem akart lehengerelni amúgy közismert „Bulányi-módon”. Átölelte a vállamat, és meghallgatott... És megtörölte a szemét ő is, mint én. Önéletírásában így ír erről: „Valamelyik nyáron Dombi Feri szólt neki [azaz nekem], hogy segítsen már egy kicsit az első szakközepes Tojzán Erzsinek: nem megy neki a latin. Emberfeletti feladatot bízott ezzel Náczi-ra.” A cölibátusnak vége, ha „fehérmépeknél latintanárnokunk”. Javasolta, hogy beszéljek Kállay Emil atyával is. Sorstársi testvériséget éreztem mellettem állásában, tanácsaiban, a felelősségre rámutató, ugyanakkor elfogadó szeretetében. Tette ezt olyannyira, hogy amikor kiderült, püspököm elfektette a kérelmemet, akkor mint lelkivezetőm a piarista generálist kereste meg Rómában, hogy rendeződjenek végre diakonusi dolgaim és a házasságkötési vágyaink. Esketésünkkor, amit Halász Bandi bácsival és Tarnai Imre bácsival végzett, ugyanezt a testvéri felkarolást és „Bizom bennetek”-lelkületet sugározta. Ilyen testvéri erőterben születik egy nagy család. „Amikor Zsike Érden bejelentette nekem, hogy várja a tizenkettediket, ünnepélyesen kezelt csókoltam neki” – írja önéletrajzában.

Barátok voltunk

A barátság hasonlatos a szerelemhez. Belső érzelmi kapcsolat, amely mindig racionalizálható. Nagy indoklások nélkül is bizalmat szavaz, ok-okozati elemzések nélkül is együtt működik, minden adok-kapok mérlegelés nélkül is védelmez. Megszervezte, hogy Zsike a XIII. kerületben Doboséknál, én pedig Benyhe Pistivel egy szobában, Andi néniéknél lakjam, kimutatandó az egyházi jogszabályok tiszteletben tartásának szándékát. Odaadta a csatárkai faház kulcsát, hogy néha zöldben és csendben lehessenek. Nagy egyéniségével a lényegét sulykolta belém: a Jézushoz tartozás a lényeg, az összes többit ennek kell meghatározni. Nem volt olyan kérdés, amellyel akármikor ne mehettem volna hozzá. Ez egy notesz szerint működő, hihetetlenül elfoglalt embernél igen nagy dolog. Nagyon igyekeztem felnőni ehhez a barátsághoz. Ha már egyszer ekkora szerencsém van, hogy ilyen nagy egyéniség vallja barátomnak magát, akkor nem hozhatok szégyent rá sem. Amikor mégis alatta maradtam elképzeléseinknek, imádságos bizalommal feloldozott.

Tanítónk volt

Édesanyám Gyurka bácsi 1968-as Halottak napi – halásztelki bemutatózó – beszéde után mondta: „Nagyon nagy tudású lehet, mert nagyon lassan beszél, mintha ki kellene választania neki, hogy a sokból éppen mit mondjon el nekünk.” Dombi atya így készítette fel a Gyurka bácsival való találkozásra: „Bemutatlak egy olyan papnak, aki az életfogytiglant is vállalta az elve-ért.” Elsőnek az erőszakmentességről vallott elve ragadott meg. Annyira megragadott, hogy 1969 nyarán lemondtam az édesapámat kényszerű munkára és ezzel a halálba hívő kommunizmus elleni fegyveres harcra. Jézusnak adott áldozatként sír-